

УДК 330

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-298-5(1)-39

НЕСТОРЕНКО Т. П.

ORCID: 0000-0001-8294-6235

e-mail: tetyana.nestorenko@bdpu.org.ua

Бердянський державний педагогічний університет,
Вища технічна школа в Катовце, Польща

ЗНАЧЕННЯ УНІВЕРСИТЕТУ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ МІСТА: ПРИКЛАД ВПЛИВУ ПЕРЕМІЩЕНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розглянуто значення переміщеного університету для економіки приймаючого міста. Проаналізовано основні напрями впливу переміщеного університету на місцеву економіку. Визначено роль переміщеного університету на формування дохідної частини місцевого бюджету приймаючого міста. На прикладі Донецького національного технічного університету показано значення переміщеного вишу у забезпеченні зайнятості місцевого населення та зменшення темпів міграції.

Ключові слова: переміщений університет, економічний вплив, прямий вплив, приймаюче місто, місцевий бюджет, студенти, робочі місця.

TETYANA NESTORENKO

Berdyansk State Pedagogical University,
University of Technology, Katowice, Poland

THE IMPORTANCE OF THE UNIVERSITY FOR THE CITY ECONOMY: AN EXAMPLE OF THE IMPACT OF A DISPLACED UNIVERSITY

The article considers the importance of a displaced university for the economy of the host city. The main directions of the impact of the displaced university on the local economy are analysed. The role of the displaced university for the revenue of the budget of the host city is considered. The example of Donetsk National Technical University shows the importance of displaced university for employment of the local population and reducing the rate of migration. The study aims to determine the impact of displaced universities on the economy of host cities (on the example of Donetsk National Technical University and Pokrovsk city). As a result of moving to the territories controlled by the Ukrainian authorities, the displaced universities, on the one hand, lost a significant part of their assets and found themselves in a difficult situation due to limited resources to continue their core business (training future professionals). On the other hand, the relocation of such universities was the impetus for the further development of host cities. The displaced university provides local youth with the opportunity to obtain higher education without leaving for other cities. Through their activities, displaced universities are creating new jobs for locals. Also, displaced universities are becoming big taxpayers to the local budget. That is why the support of displaced universities by the state and international organizations (granting certain preferences, financial assistance, etc.) will contribute not only to the "survival" of such universities but also to the socio-economic development of host cities. The study found that Donetsk National Technical University as a displaced university has a positive impact on the economy of the city of Pokrovsk: the university uses and pays for utilities provided by local businesses, buys goods and food from local producers. The university pays local taxes and fees to the local budget. Also, the local budget receives the taxes from university staff. Thanks to the activities of the university, about 400 jobs were created in the Pokrovsk city.

Key words: relocated university, economic impact, direct impact, host city, local budget, students, working places.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Агресія Росії проти України, анексія Криму та фактична окупація деяких районів Донбасу розпочали нову еру неоголошених воєн в Європі у XXI ст. Наслідки гібридної війни проти України мають для країни не лише політичний та економічний характер, а й соціальний. Значного негативного впливу зазнали всі сфери соціальної інфраструктури. Система вищої освіти одна з них. Цей вплив на освітній сектор проявляється на трьох територіальних рівнях: окуповані території; прифронтові території та території переселення біженців та переміщених осіб; національний рівень.

Збройний конфлікт на сході України, неможливість працювати в легальних умовах змусили 18 державних університетів в 2014–2015 рр. відправитися в «еміграцію».

Складнощі в ході евакуації навчальних закладів зі Сходу України на підконтрольній Україні території безпосередньо загрожували основним функціям цих вищих навчальних закладів. У результаті з'явився новий тип закладу – «переміщений університет». Такий заклад визначається як вищий навчальний заклад (будь-якої форми власності), який в період тимчасової окупації або проведення антитерористичної операції, але до моменту повернення тимчасово окупованої території під загальну юрисдикцію України або до дати набрання чинності Указом Президента України про завершення проведення антитерористичної операції або військових дій на території України за рішенням засновників змінив своє місцезнаходження (тобто перемістився) з тимчасово окупованої території або з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, до населених пунктів на підконтрольній українській владі території [1].

Воєнний конфлікт призвів до переміщення близько 40 000 студентів і понад 3 500 науково-педагогічних працівників і зрвав надання освітніх послуг, але, що найважливіше, він відірвав університети від громад, які вони обслуговували [2, 3].

В Україні станом на серпень 2017 року статус переміщеного університету отримали 19 навчальних закладів: 18 з Донбасу та один із Криму – Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського [4]. Останній повернувся до Києва – міста, де цей вищий навчальний заклад був створений у 1918 році.

Переїзд полягав у тому, що частина професорсько-викладацького складу та студентів таких вишів вирішили працювати та навчатися на підконтрольній українській владі території. В результаті переїзду в інші міста переміщені виші втратили всю або майже всю матеріально-технічну базу.

Майже всі переміщені університети відновили освітню та науково-дослідну діяльність, хоча кожен залишив по собі «клон» на окупованих територіях Донбасу. Вісімнадцять університетів функціонують поза українським законодавством. Наприклад, усі університети на непідконтрольних територіях Донецької області було переведено до так званого «Міністерства освіти і науки ДНР». Вони отримали ліцензію для подальшої роботи. Але така діяльність залишається поза легальним сектором вищої освіти України та не визнається світовим суспільством. Більшість з цих університетів називаються «державними» і лише три мають приватних власників [5]. На підконтрольній українському уряду території деякі переміщені університети придбали власність на новому місці. Триваючий конфлікт, якому зараз вже сім років, та переміщення університетів можуть загрожувати перспективам їх повернення додому, якщо відновиться мир, і може призвести до втрати їх регіональної ідентичності.

Разом з тим, переїзд вищого навчального закладу до іншого міста надав приймаючому місту можливість прискореного розвитку за рахунок створення нових робочих місць, розширення можливостей для місцевої молоді щодо отримання вищої освіти. Також це стимулювало молодь з інших міст та регіонів приїхати в таке місто на навчання. Крім того, господарська діяльність вишу забезпечує зростання доходів місцевого населення (в тому числі і за рахунок створення нових робочих місць), а сплата податків вишем сприяє збільшенню доходної частини місцевого бюджету. Тому можна стверджувати, що приймаюче місто отримує економічні та соціальні вигоди від розміщення на його території переміщеного університету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

У новітній історії України проблема переміщення університетів внаслідок окупації території та військових дій є новою. Крім того, після Другої світової війни не було подібної ситуації в інших європейських країнах, досвід яких Україна могла б скористатися. За останні роки в Європі була лише одна більш-менш подібна ситуація – переміщення Європейського гуманітарного університету (ЄГУ) [6]. Цей університет був заснований у Мінську в 1992 році. Більше десяти років це був єдиний недержавний навчальний заклад у Білорусі, якому було присвоєно визнаний державою статус університету. Влітку 2004 року в результаті дій білоруської влади ЄГУ був змушений припинити свою діяльність у Мінську. У 2005 році завдяки підтримці уряду Литви та урядів інших держав, міжнародних організацій, громадських фондів та організацій діяльність ЄГУ було переміщено до Вільнюса. У лютому 2006 року уряд Литви надав ЄГУ статус литовського університету. Однак, досвід ЄГУ для відновлення діяльності не можна використати в Україні, оскільки, по-перше, ЄГУ був переміщений на територію іншої країни, а по-друге, співробітники університету мали достатньо часу для переміщення обладнання, бібліотеки, архівів. Також у 2005 р. життя студентів та викладачів нічого не загрожувало – військових дій, як це було на Донбасі, в Білорусі не було. У Мінську, на відміну від Донецька, не залишився діючий «двійник» переміщеного університету.

Активна діяльність переміщеного університету, як і будь-якого закладу вищої освіти, на території міста є важливим фактором розвитку території, покращення соціально-економічного стану мешканців приймаючого міста [7]. Використання нових технологій для просування освітніх послуг сприятиме розширенню діяльності вишу [8] та, відповідно, зростанню його впливу на економіку міста. В роботах українських науковців проблеми діяльності переміщених університетів та проблеми навчання переміщених осіб розглядаються в різних аспектах. Слід зазначити, що більше уваги приділяється саме адаптації переміщених осіб до нових умов їх життя. Наприклад, Н. Квітко досліджує детермінанти соціально-педагогічної роботи з вимушено переміщеними особами в закладах вищої освіти [9]. Що стосується саме діяльності переміщених університетів України, то необхідно враховувати, що вони, як і інші університети, працюють в умовах інтеграції до європейського освітнього простору [10–12]. Увага в дослідженні [13] також приділяється аналізу впливу переміщених університетів на стан міст, зокрема, визначенню екологічного та соціального аспектів. Основна проблема, на думку авторів, що виникає перед вимушеними переселенцями – це проблема адаптації як біологічної, так і соціальної, а також завдання інтеграції у нове середовище.

Формулювання цілі статті

Метою дослідження є визначення того, який вплив мають переміщені університети на економіку приймаючих міст (на прикладі Донецького національного технічного університету та міста Покровськ).

Виклад основного матеріалу

Одним з університетів, який переїхав з Донецька на підконтрольну українській владі територію та отримав статус переміщеного університету, є Донецький національний технічний університет (ДонНТУ) [4]. В 2014 році через збройний конфлікт на південному сході України університет було переведено до м. Красноармійськ (нині Покровськ) [14]. Втративши матеріально-технічну базу, перебуваючи в умовах

певної невизначеності щодо подальшого розвитку подій, університет зберіг свій науковий та інтелектуальний потенціал, що дозволило в найкоротші терміни повністю відновити навчальний процес, наукову, міжнародну й видавничу діяльність [15]. Університет розмістився на базі свого структурного підрозділу – Індустріального інституту. У 2019 р. Індустріальний інститут втратив статус відокремленого структурного підрозділу і з 1 вересня 2019 року на його базі у структурі ДонНТУ був створений Навчально-науковий індустріальний інститут. В місті є тільки один вищий навчальний заклад – ДонНТУ.

Покровськ є крупним промисловим, транспортним і культурним центром Донецчини. В місті є тільки один вищий навчальний заклад – ДонНТУ. Можна припустити, що якщо б Донецький національний технічний університет не переїхав у Покровськ, то в місті не було б закладу вищої освіти. І молодь, яка хоче отримати вищу освіту за такими спеціальностями, як автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології, галузеве машинобудування, геодезія та землеустрій, гірництво, екологія, економіка, електроенергетика, електротехніка та електромеханіка, електроніка, інженерія програмного забезпечення, кібербезпека, комп'ютерна інженерія, комп'ютерні науки, маркетинг, менеджмент, метрологія та інформаційно-вимірвальна техніка, науки про Землю, облік і оподаткування, підприємництво, торгівля та біржова діяльність, прикладна механіка, середня освіта (мова і література (англійська)), релігієзнавство, соціологія, право, телекомунікації та радіотехніка, теплоенергетика, технології захисту навколишнього середовища, філософія, фінанси, банківська справа та страхування, хімічні технології та інженерія, цивільна безпека, публічне управління та адміністрування, вимушені були поступати на навчання до вищих навчальних закладів в інші міста.

В базовому університеті (тобто безпосередньо в ДонНТУ, без урахування коледжів) навчалось станом на 01.12.2016 навчалось 2296 студентів, на 01.12.2017 – 2328, на 01.12.2018 – 2507, на 01.12.2019 – 2917 і станом на 01.12.2020 – 2346 студентів [16]. В різні роки частка студентів денної форми навчання становила 50–60 %. А саме студенти денної форми навчання живуть в місті, формують попит на товари та послуги місцевих виробників, тим самим стимулюючи розвиток місцевої економіки.

Обсяг фінансування ДВНЗ «Дон НТУ» на 2020 р. становив 96 233,1 тис. грн. Кошторисом на 2020 р. по загальному фонду було передбачено 65 348,9 тис. грн (або 67,9 % від загального обсягу фінансування), по спеціальному фонду – 30 884,2 тис. грн (або 32,1 % загального обсягу фінансування). Основним джерелом надходжень до спеціального фонду в університеті є платні послуги з підготовки студентів, які становлять 50,8 % від загальної суми надходжень [16].

ДонНТУ варто розглядати як економічного суб'єкта, який діє на території міста Покровськ. Університет залучає кошти з державного бюджету та отримує також кошти за навчання здобувачів вищої освіти. Проаналізуємо надходження до загального фонду університету. Фактичні надходження з Державного бюджету України (загальний фонд) у 2020 р. за усіма бюджетними програмами (65 348,7 тис. грн) було спрямовано на виплату заробітної плати з нарахуваннями – 51 248,6 тис. грн; на оплату комунальних послуг – 1 345,8 тис. грн; виплату стипендій та інших виплат – 10 448,6 тис. грн; придбання продуктів харчування – 530,9 тис. грн; придбання товарів – 1 197,1 тис. грн; оплата послуг (крім комунальних) – 475,8 тис. грн; витрати на відрядження – 4,9 тис. грн; окремі заходи по реалізації державних програм – 96,8 тис. грн [16]. За аналогічними статтями витрат розподіляються також кошти зі спеціального фонду.

Основна стаття витрат університету – це виплата заробітної плати з нарахуваннями. Завдяки своїй діяльності університет в 2020 році забезпечував роботою 190 викладачів (з них 160 штатних науково-педагогічних працівників, 15 викладачів працюють за «зовнішнім» сумісництвом та на умовах погодинної оплати). Також в університеті створено 219 місць для інших категорій співробітників [16]. Тобто завдяки діяльності ДонНТУ в Покровську забезпечено роботою близько 400 осіб.

Таким чином, діяльність ДонНТУ має позитивний вплив на економіку Покровська як приймаючого міста. Університет користується та оплачує комунальні послуги, які надають місцеві підприємства, купує товари та продукти харчування у місцевих виробників. До місцевого бюджету університет сплачує місцеві податки та збори. Також місцевий бюджет отримує єдині соціальні внески працівників університету.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Результати дослідження дозволяють дійти до висновку, що, з одного боку, переміщені університети втратили суттєву частину своїх активів, опинилися в складній ситуації з огляду на обмеження ресурсів для продовження своєї основної діяльності – підготовку майбутніх фахівців. З іншого ж боку, переїзд таких університетів стає поштовхом для подальшого розвитку приймаючих міст – за рахунок надання можливостей місцевій молоді отримати вищу освіту, не виїжджаючи до інших міст. Завдяки своїй діяльності переміщені університети створюють нові робочі місця, на яких працюють місцеві жителі. Крім того, переміщені університети стають важливими платниками податків до місцевого бюджету. Саме тому підтримка переміщених університетів з боку держави та міжнародних організацій (надання певних преференцій, фінансової допомоги тощо) сприятиме не тільки «виживанню» таких вишів, але й соціально-економічному розвитку приймаючих міст.

В дослідженні визначено, що Донецький національний технічний університет позитивно впливає на економіку міста Покровськ: університет користується та оплачує комунальні послуги, які надають місцеві підприємства, купує товари та продукти харчування у місцевих виробників. До місцевого бюджету університет сплачує місцеві податки та збори. Також місцевий бюджет отримує єдині соціальні внески працівників університету. Завдяки діяльності університету в місті було створено близько 400 робочих місць.

Література

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ, переміщених з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження : закон України від 03.11.2016 № 1731-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 51, ст. 840.
2. Furiv U. Displaced universities face looming identity crisis. University World News. URL: <https://cutt.ly/RYDRns>
3. Переміщені університети Донбасу: час готуватися до повернення. URL: <https://cutt.ly/qRYPSba>
4. Деякі питання державних вищих навчальних закладів, переміщених з району проведення антитерористичної операції : постанова Кабінету міністрів України від 13 жовтня 2015 р. № 935. Перелік із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 587 від 09.08.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/935-2015-%D0%BF#Text>
5. Nestorenko T., Nestorenko O., Peliova J. Displaced and Fake Universities – Experience of Ukraine. Economic, Political and Legal Issues of International Relations 2017. 9. - 10. жьна 2017, Virt, Volume of Scientific Papers. Ekonomickб univerzita v Bratislave, Fakulta medzinbrodnєch vzkahov, pp. 265-271. <https://cutt.ly/QRyKmkE>
6. Международное сообщество в Вильнюсе подтвердило обязательства Европейскому гуманитарному университету. URL: <https://cutt.ly/rRYZO66>
7. Гавриленко Н. В. Прогнозування розвитку регіонів на підставі багатофакторних моделей. Економіка. Фінанси. Право: щомісячний інформаційно-аналітичний журнал. 2013, вип. 12(1), с. 19–22.
8. Чукурна Е., Блажко Ю., Шерпа И. Роль технологий виртуальной и дополненной реальности в маркетинге образовательных услуг. Молодежь в науке и предпринимательстве. сборник научных статей IX международного форума молодых ученых. Гомель, 2020, с. 397-400. URL: <https://cutt.ly/ERUvC15>
9. Квітко Н. М. Детермінанти соціально-педагогічної роботи з вимушено переміщеними особами в закладах вищої освіти. Освіта та педагогічна наука. 2021. No 2 (177). С. 47–55.
10. Zubro T. Actual Trends in Education in the European Union. In Modern Management: Logistics and Education: Monograph. Opole : Wyższa szkoła zarządzenia i administracji w Opolu, 2018. s. 91-106.
11. Несторенко Т.П., Макаренко Т.П., Зубро Т. Доступ до освіти як фактор якості життя: реалізація в Україні цілей сталого розвитку. Conference Proceedings of the II International Scientific Internet -Conference Modern Problems of Improve Living Standards in a Globalized World (December 8, 2017, Opole – Berdyansk – Tbilisi – Slovyansk – Kropyvnytsky), 2017, pp. 53-57.
12. Abyzova L., Babenko O., Nestorenko T., Reshetova I., Semeniuk M., Shevchenko O. Educational Management in Ukraine: The Place of Displaced Universities. In: Sustainable Development Goals: The 2030 Agenda & Does environmental diplomacy reflect new challenges regarding climate change? Workshop 8.11.2017. University of Economics in Bratislava, Bratislava. URL: <https://cutt.ly/dRYKjj8>
13. Сичікова Я., Несторенко Т. Вплив переміщених вишів та студентів на приймаючі міста: економіко-екологічний аспект Vzdelbvanie a spoločnosť II. Medzinbrodnє nekonferenciє zbornik, Renb та Vernbtovb (ed.), Tetyana Nestorenko (ed.) Prešovska univerzita v Prešove, Prešov, Slovensko, 2017. URL: <https://cutt.ly/FRYKOLC>
14. Історія університету. Донецький національний технічний університет. URL: <https://donntu.edu.ua/history>
15. Стратегія розвитку державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (2017-2022). URL: <https://donntu.edu.ua/about/strategia>
16. Про результати діяльності за 2020 рік. Звіт ректора ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» Ляшка Ярослава Олександровича. URL: <https://donntu.edu.ua/publicinfo>

References

1. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv, naukovykh ustanov, peremishchenykh z tymchasovo okupovanoi terytorii ta z naselennykh punktiv, na terytorii yakyykh orhany derzhavnoi vlady tymcha sovo ne zdiisniuut svoi povnovazhennia : zakon Ukrainy vid 03.11.2016 № 1731-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2016, № 51, st. 840.
2. Furiv U. Displaced universities face looming identity crisis. University World News. URL: <https://cutt.ly/fRYDRns>
3. Peremishcheni universytety Donbasu: chas hotuvatysia do povemennia. URL: <https://cutt.ly/qRYPSba>
4. Deiaki pytannia derzhavnykh vyshchyykh navchalnykh zakladiv, peremishchenykh z raionu provedennia antyterorystychnoi operatsii : postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 13 zhovtnia 2015 r. № 935. Perelik iz zminamy, vnesenymy zghidno z Postanovoiu KM № 587 vid 09.08.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/935-2015-%D0%BF#Text>
5. Nestorenko T., Nestorenko O., Peliova J. Displaced and Fake Universities – Experience of Ukraine. Economic, Political and Legal Issues of International Relations 2017. 9. - 10. жьна 2017, Virt, Volume of Scientific Papers. Ekonomickб univerzita v Bratislave, Fakulta medzinbrodnєch vzkahov, pp. 265-271. <https://cutt.ly/QRyKmkE>
6. Mezhdunarodnoe soobshchestvo v Vylniuse podtverdylo obiazatelstva Evropeiskomu humanytamomu unyversytetu. URL: <https://cutt.ly/rRYZO66>
7. Havrylenko N. V. Prohnozuvannia rozvytku rehioniv na pidstavi bahatofaktomykh modelei. Ekonomika. Finansy. Pravo: shchomisia chnyi informatsiino-analitychnyi zhurnal. 2013, vyp. 12(1), s. 19–22.
8. Chukuma E., Blazhko Yu., Sherpa Y. Rol tekhnolohyi vrytualnoi y dopolnennoi realnosti v marketynhe obrazovatelnykh usluh. Molodezh v nauke y predprynimatelstve. sbornik nauchnykh statei IKH mezhdunarodnoho foruma molodykh uchennykh. Homel, 2020, s. 397 - 400. URL: <https://cutt.ly/ERUvC15>

-
9. Kvitko N. M. Determinanty sotsialno-pedahohichnoi roboty z vymusheno peremishchenymy osobamy v zakladakh vyshchoi osvity. *Osvita ta pedahohichna nauka*. 2021. No 2 (177). S. 47–55.
 10. Zubro T. Actual Trends in Education in the European Union. In *Modern Management: Logistics and Education: Monograph*. Opole : Wyższa szkoła zarządzania i administracji w Opolu, 2018. s. 91-106.
 11. Nestorenko T.P., Makarenko T.P., Zubro T. Dostup do osvity yak faktor yakosti zhyttia: realizatsiia v Ukraini tsilei staloho rozvytku. Conference Proceedings of the II International Scientific Internet-Conference Modern Problems of Improve Living Standards in a Globalized World (December 8, 2017, Opole – Berdyansk – Tbilisi – Slovyansk – Kropyvnytsky), 2017, r. 53-57.
 12. Abyzova L., Babenko O., Nestorenko T., Reshetova I., Semeniuk M., Shevchenko O. Educational Management in Ukraine: The Place of Displaced Universities. In: *Sustainable Development Goals: The 2030 Agenda & Does environmental diplomacy reflect new challenges regarding climate change?* Workshop 8.11.2017. University of Economics in Bratislava, Bratislava. URL: <https://cutt.ly/dRYKjj8>
 13. Sychikova Ya., Nestorenko T. Vplyv peremishchenykh vyshiv ta studentiv na pryimaiuchi mista: ekonomiko-ekolohichni aspekt Vzdelbvanie a spolocnosť II. Medzinárodná konferencia zborník, Renáta Bembovová (ed.), Tetyana Nestorenko (ed.) Prešovská univerzita v Prešove, Prešov, Slovensko, 2017. URL: <https://cutt.ly/FRYKoLC>
 14. Istoriia universytetu. Donetskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet. URL: <https://donntu.edu.ua/history>
 15. Stratehiiia rozvytku derzhavnogo vyshchoho navchalnoho zakladu «Donetskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet» (2017-2022). URL: <https://donntu.edu.ua/about/strategia>
 16. Pro rezultaty diialnosti za 2020 rik. Zvit rektora DVNZ «Donetskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet» Liashka Yaroslava Oleksandrovycha. URL: <https://donntu.edu.ua/publicinfo>.

Надійшла / Paper received : 12.07.2021

Надрукована/Printed : 04.10.2021